

FINANSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 49/2006 rd

Statsrevisorernas berättelse 2006

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 9 januari 2007 statsrevisorernas berättelse 2006 (B 16/2006 rd) till finansutskottet för beredning.

Beredning i delegation

Ärendet har beretts i finansutskottets förvaltnings- och granskningsdelegation. De övriga delegationerna har haft tillfälle att lämna utlåtande till förvaltnings- och granskningsdelegationen.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- statsrevisorernas ordförande Virpa Puisto, riksdagsledamot Reijo Kallio och riksdagsledamot Pekka Vilkuna
- kanslichef Mauri Lehmusto, inspektionsråd Nora Grönholm och inspektionsråd Kaj Laine, statsrevisorernas kansli.

Förvaltnings- och granskningsdelegationen har hört

- kanslichef Mauri Lehmusto, statsrevisorernas kansli
- generaldirektör Tuomas Pöysti, Statens revisionsverk
- direktör Jaakko Kiander, Löntagarnas forskningsinstitut.

Kultur- och vetenskapsdelegationen har hört

- direktör Anita Lehikoinen och direktör Hanu Sirén, undervisningsministeriet.

Jordbruksdelegationen och bostads- och miljödelegationen har gemensamt hört

- överinspektör Arto Mäkelä, statsrevisorernas kansli
- överinspektör Elina Nikkola, jord- och skogsbruksministeriet
- miljöråd Jukka Matinvesi, miljöministeriet.

Handels- och industridelegationen har hört

- överinspektör Seppo Niemi, statsrevisorernas kansli
- industriråd Antti Joensuu och biträdande avdelningschef Henrik Räihä, handels- och industriministeriet
- utvecklingsdirektör Ilpo Kaislaniemi, Finpro.

Social- och arbetsdelegationen har hört

- inspektionsråd Nora Grönholm, överinspektör Raimo Laitinen, överinspektör Arto Mäkelä, överinspektör Seppo Niemi, inspektör Marjatta Mylly, inspektör Tuija Myllyvuori och inspektör Marjaana Solanne, statsrevisorernas kansli
- medicinalråd Jouko Isolauri, konsultativ tjänsteman Viveca Arrhenius och regeringssekreterare Eeva Kangasniemi, social- och hälsovårdsministeriet
- konsultativ tjänsteman Kimmo Ruth, överinspektör Markku Virtanen och specialplanerare Hanna Hämäläinen, arbetsministeriet.

Dessutom har handels- och industridelegationen fått ett skriftligt utlåtande från enhetschef Keijo Nivala, Mellersta Österbottens yrkeshögskola.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Den offentliga ekonomins spelrum

Statsrevisorerna har granskat den offentliga ekonomins spelrum på lång sikt fram till 2030. Utskottet anser det vara ett lyckat ämnesval. För att skötseln av den offentliga ekonomin ska vara god och demokratin fungera är det ytterst viktigt att man för en bred debatt om de olika ekonomiska utvecklingsscenarierna, om den offentliga ekonomins spelrum och om hållbarhet på lång sikt. På så sätt förbereder man sig för eventuell osäkerhet och får bättre kontroll över utvecklingsmöjligheter och risker som hänför sig till ekonomiska basfaktorer.

I denna del av berättelsen behandlas tre framtidsscenarier. Grundutvecklingsspåret baserar sig på ofta framförda antaganden om produktivitetens, sysselsättningens, befolkningens och de sociala utgifternas utveckling. I det positiva alternativet fortsätter ekonomin att växa nästan lika snabbt som under de senaste årtiondena. I det negativa alternativet fortsätter tillväxten betydligt långsammare än hittills. I sitt ställningstagande betonar statsrevisorerna vikten av att påverka de ekonomiska variabler med vilkas hjälp den ekonomiska utvecklingen kan fås att stanna på ett basspår som följer de officiella prognoserna för att sedan vända till ett spår med snabb tillväxt som garanterar välståndet.

Avgörande faktorer för ekonomin är en gynnsam befolkningsutveckling och en höjning av sysselsättningsgraden. Ekonomisk tillväxt förutsätter att man ser till att det finns tillgång till arbetskraft. Detta i sin tur är möjligt om nativiteten stiger från nuvarande nivå och den arbetsrelaterade invandringen ökar. Därmed instämmer utskottet i statsrevisorernas slutsats om att familje- och invandringspolitikerna innehåller en nyckelroll liksom tillväxtpolitiken, med vilken företag uppmuntras till investeringar i Finland. Utskottet framhäver dessutom behovet av att höja sysselsättningsgraden hos de utlänningar

som redan befinner sig i Finland och av att se till att de integreras i samhället.

Berättelsen tar upp också de kostnader som kommer sig av att befolkningen blir allt äldre. Det är uppenbart att ökningen av pensionsutgifterna beror på det ökade antalet pensionärer. Däremot är det inte säkert att behovet av vårdservice för pensionärer ökar lika snabbt som den åldrande befolkningen. Man kan anta att åldringarna i framtiden är friskare och i bättre form än idag eller att den medicinska utvecklingen gör betydande framsteg. I så fall skulle egenvårdens förutsättningar förbättras samtidigt som utgifterna för mediciner skulle öka. Utskottet anser följaktligen att hälsofrämjande åtgärder som motion är ytterst viktiga. Finansutskottet hänvisar i detta sammanhang även till framtidsutskottets betänkande om regeringens befolkningspolitiska framtidsredogörelse (FrUB 1/2005 rd) där bl.a. de äldre beaktas som en resurs för samhället och en mångsidig forskning av åldrandet lyfts fram som ett kärnområde.

Enligt den utredning som statsrevisorerna erhållit skulle en ytterligare höjning av sysselsättningsgraden och en sänkning av skuldbeloppet märkbart minska de offentliga utgifter som kommer sig av arbetslösheten och räntorna på statskulden före år 2020. Med nuvarande skuldnivå skulle en räntehöjning med en procentenhet innebära en tilläggskostnad på 580 miljoner euro per år, vilket skulle ge mindre spelrum för andra utgifter. Hur statsskulden utvecklas beror för ekonomi- och finanspolitikens del på hur väl man lyckas upprätthålla förutsättningarna för den allmänna ekonomiska tillväxten, sköta de offentliga uppgifterna effektivare än förr och hålla utgifterna i styr, konstateras det i berättelsen. Utskottet framhåller dessutom att det blir allt viktigare att staten lyckas i sin ägarpolitik och särskilt i skötseln av pensionsfonderna.

Utskottet anser statsrevisorernas slutsatser vara riktiga och framhäver vikten av att behandla de olika generationerna rättvist i förhållande till varandra. Finansutskottet anser det angeläget att göra en analys på lång sikt och bedriva en

förutseende politik eftersom det ger kostnadsfördelar i framtiden. Utskottet lyfter fram behovet av att utveckla sådana budgeterings- och bokföringsmetoder som gör det möjligt att i högre grad än tidigare planera investeringar på lång sikt.

Finlands ekonomiska konkurrenskraft i Östasien

Statsrevisorerna har redan i flera år tagit upp frågor om internationaliseringen av finska företag och företagets konkurrenskraft. Denna gång granskas Finlands ekonomiska relationer till Japan, Sydkorea och Hongkong samt de finländska företagets konkurrenskraft på marknaden i länderna i fråga.

Föremålet för granskningen är väl vald och aktuell och berättelsen behandlar täckande Finlands konkurrenskraft i Östasien och frågor i samband med den.

Finansutskottet fäster i detta sammanhang särskild uppmärksamhet vid de utmaningar internationaliseringen medför. Företagens internationalisering är mycket krävande och företagen söker ofta tillväxt på nya marknader, som innehåller större osäkerhet och flera risker än andra verksamhetsomgivningar. Särskilt små företag besitter dock inte alltid tillräcklig kunskap om internationalisering och affärskunnande. Utskottet poängterar den offentliga förvaltningens roll i att främja företagets internationalisering. Det är viktigt att offentliga företagstjänster fungerar flexibelt och kundvänligt och att arbetsfördelningen mellan de olika aktörerna är entydig. Ur de små och mellanstora företagets synvinkel har internationaliseringsbidraget, som ingår i statsbudgeten, en stor betydelse. Enligt utförd bedömning har bidraget en avgörande roll uttryckligen som stöd för företag som söker sig till nya marknader.

För att den internationella konkurrenskraften ska stärkas krävs det också att man målmedvetet utvecklar innovationsmiljöerna på regional och lokal nivå. För att den regionala innovationspolitiken ska vara effektiv måste man välja strategier och metoder som passar för respektive region. Framgång i den internationella konkurren-

sen och internationaliseringen kräver också att man förutser den kommande utvecklingen och är bäst på att känna igen behoven på marknaden.

Med tanke på att Finlands innovationsmiljö internationaliseras är det viktigt att skapa ett brett samarbetsnätverk på den växande marknaden. Ett gott exempel är innovationscentret Finland—China i Kina som har som mål att främja de finländska företagets verksamhet på den kinesiska marknaden. Utskottet anser det positivt att motsvarande innovationscentra placeras också i andra betydelsefulla marknadsområden. Dessutom bör man starta bredbasiga kluster som kan verka för framför allt de små företagets framgång på den internationella marknaden.

Statsrevisorerna har utvärderat verksamheten vid det välfärdscentrum för äldre som man byggt i Sendai, Japan och undersökt möjligheterna att dra nytta av projektet, som fått stor uppmärksamhet i Japan. De finländska företag som exporterar välfärdstjänster och produkter i samband med dessa har dock inte lyckats med att avsevärt öka sin export till Japan. Statsrevisorerna anser att man borde fästa särskild uppmärksamhet vid exporten just nu, eftersom befolkningen i Japan åldras snabbt och efterfrågan på välfärdstjänster och produkter i samband med dessa kommer att öka märkbart inom de närmaste åren.

Utskottet instämmer i denna slutsats och efterlyser åtgärder som effektiviserar exporten av välfärdstjänster. Det är skäl att göra en grundlig analys av frågor kring projektets genomförande och en helhetsbedömning av varför exporten av välfärdstjänster inte framskridit på önskat sätt liksom av de åtgärder som i framtiden kunde gagna exporten.

Anpassningen av efterfrågan på och utbudet av arbetskraft

Statsrevisorerna har granskat problemen med anpassningen av efterfrågan på och utbudet av arbetskraft i tre avsnitt i berättelsen. Tillgången till kunnig arbetskraft, den strukturella arbetslösheten och arbetskraftutbildningen behandlas.

Den viktigaste målsättningen för regeringens ekonomiska politik var att öka sysselsättningen

med åtminstone 100 000 personer före valperiodens slut. Dessutom strävade man till en sysselsättningsgrad på 75 procent före slutet av följande valperiod. Enligt den utredning utskottet tagit del av uppnåddes målet med 100 000 nya arbetsplatser i januari 2007. Även arbetslöshetsgraden har fortsatt att sjunka. Målsättningen gällande sysselsättningen ser däremot ut att vara inom räckhåll först under den andra hälften av följande årtionde. Många olika slags åtgärder har vidtagits för att minska på den strukturella arbetslösheten och en hel del goda resultat har uppnåtts. Ändå är den strukturella arbetslösheten fortsättningsvis alltför hög.

Också problemen med att få tag på kunnig arbetskraft är redan nu aktuella. De breder ut sig i takt med att de stora åldersklasserna lämnar arbetsmarknaden inom loppet av några år.

Utskottet lägger särskild vikt vid den markanta ökningen av efterfrågan på vårdarbete och social service och det ökade behovet av arbetskraft på dessa områden. Ju mera åldringar vi har, desto mera specialiserad kompetens behöver vi inom åldringsvården.

Precis som revisorerna, anser utskottet det vara nödvändigt att förbättra attraktionskraften hos social- och hälsovårdssektorn. Viktiga faktorer är då t.ex. grundlönenivån, arbetsvillkoren och arbetshälsan, som alla behöver förbättras. Dessutom är det skäl att bedöma behovet av att utveckla utbildningen inom social- och hälsovårdssektorn. Utbildningen bör motsvara de praktiska behoven och reagera tillräckligt snabbt och flexibelt på nya omständigheter. De krävande uppgifterna och utmaningarna när det gäller tillgång till arbetskraft och personalens kunnande förutsätter att man också satsar kraftigare på ledarutbildning. Utskottet vill dessutom särskilt påskynda en helhetsbedömning av närvårdarexamen och dess struktur.

Revisorerna anser att arbetskraftsutbildningen inte tillräckligt väl har motsvarat arbetslivets förändrade behov. Arbetskraftsutbildningens upphandlingssystem är administrativt tungrott, långsamt och arbetsdrygt. Dessutom lämpar det sig illa för den anskaffning av arbetskraft som ska utföras som samanskaffning med företagen.

Detta medför att sysselsättande yrkesinriktade projekt med vilkas hjälp man kunde rekrytera yrkeskunnig arbetskraft förblir utförda.

I och med förändringarna i samhället uppstår och försvinner arbetsplatser i snabb takt. Arbetskraftsutbildningen måste reagera snabbt på arbetsmarknadens efterfrågan. Tyngdpunkten ska ligga på sysselsättande utbildning, vilket också främjar intresset för utbildningen. Utskottet understryker betydelsen av ett nära samarbete mellan arbetskraftsförvaltningen och företagen när det gäller att utveckla arbetskraftsutbildningen och ordna specialanpassad skolning för företagens behov. Det är också motiverat att vidareutveckla en kombination av arbetskrafts- och läroavtalsutbildning.

Liksom statsrevisorerna anser utskottet att man måste vidta åtgärder som minskar den strukturella arbetslösheten. Med tanke på framtiden är det speciellt viktigt att hindra arbetslösheten från att dra ut på tiden och avvärja marginalisering och långtidsarbetslöshet, särskilt bland de unga.

Hur vårdgarantin fullföljts

Statsrevisorerna har utvärderat vad man åstadkommit med reformen av grunderna för att er hålla vård och de längsta väntetiderna, hur tillgängligheten av vård har utvecklats, hur mycket kortare vårdköerna har blivit och hur målsättningarna för reformen uppnåtts. Dessutom har man granskat tillvägagångssätt och effektivitet inom hälso- och sjukvården.

Enligt revisorernas ställningstagande visar preliminära förfrågningar att vårdgarantireformen har förkortat väntetiden och förbättrat vårdtillgängligheten såväl inom primärvården som inom den specialiserade sjukvården. Vårdtillgängligheten har dock inte förbättrats på vissa specialområden, d.v.s. ortopedin, hörselvården samt hand- och plastikkirurgin. Revisorerna konstaterar att även verksamhetssätt och vårdprocesser utvecklats, effektiviteten förbättrats och jämlikheten i fråga om tillgång till den specialiserade sjukvårdens tjänster gått framåt.

Enligt inkommen utredning har den specialiserade sjukvårdens köer förkortats med nästan hälften på ett halvår. I januari 2007 stod ca 7 300 patienter i kö för den specialiserade sjukvården medan motsvarande siffra för maj 2006 var ca 12 000 personer. Det finns dock stora skillnader mellan sjukvårdsdistrikten. Under senare hälften av 2006 gick man snabbast framåt i Norra Österbotten medan utvecklingen i Egentliga Finland och Päijät-Häme har saktat av eller stannat helt. Den barn- och ungdomspsykiatriska vården kan påbörjas inom ramen för vårdgarantin, d.v.s. inom tre månader, i hela Finland utom i Helsingfors och Nylands och Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt.

Enligt den utredning utskottet haft till sitt förfogande finns över sex månaders köer fortfarande mest inom ortopedin och hand- och plastikkirurgin. Å andra sidan är det anmärkningsvärt att köerna förkortats snabbast just inom dessa områden. Också inom hörselvården har situationen blivit bättre på sistone, då köerna har avhjälpats med undantag för Birkaland.

Läkarbristen är en avgörande orsak till vårdköerna. Utskottet tycker att situationen inom tandvården är särskilt oroande. Det är redan nu brist på tandläkare på olika håll i landet och läget kommer att förvärras eftersom antalet tandläkare som pensioneras är klart större än antalet nyutexaminerade tandläkare och specialtandläkare. Också vårdköerna inom ortopedi och hand- och plastikkirurgi beror till stor del på specialistbristen. Då befolkningen åldras är det viktigt att stärka kunnandet även inom geriatri och psykiatri.

Utskottet anser der nödvändigt att social- och hälsovårdsministeriet och undervisningsministeriet utreder omfånget av det läkartillskott som krävs för att genomföra vårdgarantin samt vidtar åtgärder för att råda bot på bristen på specialister och för att öka utbildningen på ifrågasvarande specialområden.

Utskottet lägger i likhet med revisorerna märke till de olägenheter som är förknippade med vårdgarantin. Svårigheterna beror på bl.a. skillnaderna i de olika datasystem som används av de vårdtjänstproducerande enheterna och harmoni-

seringen av det datainnehåll som vårdgarantibestämmelserna förutsätter. Uppföljningen har också försvårats av att vårdprocesserna tidigare inte bevakats ur den synvinkel vårdgarantireformen förutsätter. I fortsättningen är det viktigt att satsa på ett pålitligt uppföljningssystem för att det ska gå att få en korrekt uppfattning om hur vårdgarantin fungerar i praktiken.

Barnskyddstjänsterna och hur de fungerar

Revisorerna behandlar en lång rad frågor med anknytning till barnskyddet. Revisorerna konstaterar att ett flertal utredningar och statistiska undersökningar visar på en försämring av barnens och de ungas välfärd. Antalet fattiga barnfamiljer har ökat ansevärt och inkomstöverföringarna till barnfamiljer har blivit efter i den allmänna inkomstutvecklingen. För att råda bot på bristerna i verkställandet av barnskyddslagen tycker revisorerna att man måste öka den statliga styrningen och tillföra barnskyddet kommunala resurser.

Utskottet anser det vara mycket viktigt att revisorerna sätter sig in i olägenheterna inom barnskyddet. Utmaningarna och antalet klienter inom barnskyddet har ökat markant utan att motsvarande ökning skett för resursernas del. Revisorerna har kunnat konstatera att barnskyddsarbetet i hela landet har för lite resurser och att det i många kommuner inte ens finns en enda kompetent socialarbetare.

I enlighet med regeringsprogrammet har man gått in för att främja barnskyddet och barnens och de ungas välfärd. Ett program för utveckling av barnskyddet pågår som bäst och fortsätter fram till slutet av detta år. Målsättningen är att förbättra barnens och de ungas ställning och säkra deras välfärd. Även yrkeskunnande och servicestrukturer förbättras. Det är också anmärkningsvärt och dessutom väsentligt med tanke på hela barnskyddsarbetet att en omfattande reform av barnskyddslagen håller på att genomföras (RP 252/2006 rd). Den nya lagen ska träda i kraft i början av år 2008 och i och med den avlägsnas de olägenheter som varit en följd av föråldrad lagstiftning. I fortsättningen kommer t.ex.

kommunens skyldighet att ordna barnskyddet att regleras mera detaljerat än vad som nu är fallet.

I regeringens proposition angående barnskyddslagen bedöms kommunernas utgifter stiga med ca 20 miljoner euro om året i och med den nya lagen. Statsandelen uppskattas öka med ca 6,5 miljoner euro, räknat med 2006 års statsandelsprocent. Även behovet av personal i förvaltningsdomstolarna beräknas öka. Utskottet anser det nödvändigt att den nya barnskyddslagen får tillräckliga resurser såväl på kommunnivå som inom ramen för statens anslag.

Som en särskild fråga har statsrevisorerna behandlat barn i fängelse. Revisorerna anser att man inte gjort tillräckligt för att utreda barnens bästa och att det finns oklarheter i samarbetet och ansvarsfördelningen mellan fängelse- och barnskyddsmyndigheterna.

Utskottet anser det vara mycket bra att saken nu uppmärksammats. Det handlar inte om en särskilt stor grupp barn, men ur de berörda barnens och mödrarnas synvinkel är det givetvis av största vikt att saken blir klarlagd och att rådande missförhållanden åtgärdas.

Revisorerna konstaterar att det i samband med den nu genomförda utredningen har kommit fram en stor mängd material som ännu inte analyserats. Utskottet omfattar revisorernas ståndpunkt om att det finns skäl att tillgodogöra sig materialet och utifrån det idka fortsatta undersökningar. Allt som allt är det viktigt att i allt beslutsfattande som berör barnet se till att barnets bästa beaktas och att dra försorg om barnets rätt till t.ex. hemkommunens tjänster även under tiden för moderns fängelsestraff.

Äldreomsorgen

Statsrevisorerna granskar äldreomsorgen med betoning på bl.a. följande områden: målen för äldrepolitiken, utvecklingen av utbudet och efterfrågan på tjänster, förändringarna i servicestrukturen, närståendevården samt den ålderstigna befolkningens servicebehov. Dessutom granskar berättelsen personalens dimensionering, ställning och effekterna av att vårdpersonalen blir äldre.

Också den del av berättelsen som behandlar äldreomsorgen är välgjord och täckande. Utskottet vill i detta sammanhang särskilt uppmärksamma närståendevården. Såsom revisorerna konstaterat, har det framkommit många brister i tillämpningen av lagen om stöd för närståendevård som trädde i kraft vid ingången av år 2006. En del kommuner har låtit bli att höja eller t.o.m. sänkt anslagen för stöd för närståendevård, trots att statsandelen vid reformen höjdes med 4 miljoner euro. När det gäller möjligheterna att få stöd för närståendevård befinner sig de äldre också i en mycket ojämlig ställning sinsemellan beroende på kommun, eftersom en del av kommunerna har skärpt villkoren för stödet och närståendevårdare som tidigare har fått stöd inte längre omfattas av stödet. Närståendevårdarna har inte heller alltid kunnat ta ut sina lagstadgade ledigheter och situationen för förvärvsarbetande närståendevårdare har försämrats. Läget för personer som arbetar i svåra vårdssituationer och för ålderstigna närståendevårdare har likaså försämrats. Stora skillnader mellan kommunerna har förekommit också i produktionen av sådana stödtjänster som är viktiga för närvårdaren.

Närståendevården förebygger och ersätter anstaltvård, gör det möjligt för äldre att bo hemma och är dessutom en ekonomiskt förmånlig vårdform, eftersom närståendevård, hemservicen medräknad, är betydligt billigare än anstaltvård. Enligt en utredning av Stakes skulle år 2002 ca 11 400 personer av dem som fick stöd för närståendevård ha vårdats på anstalt om inte en närstående hade tagit sig an vården. Den beräknade nettobesparningen i anstaltkostnader var 283 miljoner euro.

Utskottet anser att det under nästa valperiod behövs ytterligare satsningar på närståendevården. Det kunde också vara motiverat att utarbeta enhetliga kriterier för närståendevården med beaktande av kravnivå.

Den vårdgaranti som trädde i kraft i mars gäller personer över 80 år och ger rätt till en bedömning av servicebehovet. Utskottet omfattar revisorernas ståndpunkt och anser det befogat att utsträcka rätten till att gälla personer som fyllt 75 år.

Extern forskningsfinansiering vid universiteten

Berättelsen behandlar mångsidigt problemen med den externa finansieringen vid universiteten och dess effekter på universitetens verksamhet. Enligt statsrevisorernas uppfattning råder inte bästa tänkbara balans mellan universitetens olika finansieringsformer.

Enligt Universitetsstatistik 2004 (UVM:s publikationer 2005:26), som nu använts, var universitetens bokslut år 2004 1,925 miljarder euro. Av hela finansieringen bestod 64,2 procent av egentlig budgetfinansiering och 35,8 procent av extern finansiering. Den externa finansieringens andel av hela finansieringen har under de första åren på 2000-talet hållit sig vid omkring 36 procent. Jämfört med situationen i början av 1990-talet har den externa finansieringens andel ökat avsevärt. Budgetfinansieringens tillväxt i mitten av 1990-talet får sin förklaring i omorganiseringen av statens fastighetsförvaltning, som ledde till att de hyresanslag som beviljades universiteten ökade med sammanlagt 122 miljoner euro. Av budgetfinansieringen var 64 procent löneutgifter, 21 procent lokalkostnader och byggnadsinvesteringar samt 15 procent andra verksamhetsutgifter. Av de externa finansieringskällorna var de viktigaste övriga inhemska källor (37 %), Finlands Akademi (21 %), inhemska företag (15 %) och Tekes (13 %). Så gott som två tredjedelar (64 %) av den externa finansieringen användes till forskning. Den externa finansieringens relativa andel var störst vid Kuopio universitet, Tekniska högskolan och Tammerfors tekniska universitet (över 40 % av hela finansieringen). Allra minst extern finansiering fick Bildkonstakademin (2,7 %).

Universitetens anslag har inte stigit lika snabbt som antalet studerande och examina. Enligt Universitetsstatistiken har den reella budgetfinansieringen stigit med 13,1 procent om man jämför med år 1997. Utskottet tycker det är bekymmersamt att antalet lärare i förhållande till antalet studerande nuförtiden är fullständigt otillräckligt.

Utskottet hänvisar till budgetbetänkandet från pågående år och poängterar än en gång universi-

tetens centrala roll i Finlands nationella strategi. Den viktigaste faktorn för universitetens effektivitet är kvaliteten, och den kan garanteras endast genom att skapa goda verksamhetsförutsättningar på lång sikt. För den skull är det nödvändigt att säkra universiteten en tillräcklig basfinansiering. Det realltillägg som lagen om utveckling av högskoleväsendet säkerställer har visat sig vara ytterst behövligt för universiteten. I den linjerapport som statens vetenskaps- och teknologiråd godkände i juni 2006 föreslås en ökning av universitetens basfinansiering under åren 2008—2011 med 50 miljoner euro. Denna målsättning kan nås med hjälp av den lag om utveckling av högskoleväsendet som kommer att stiftas för åren 2008—2011.

Universiteten kommer att bli tvungna att använda basfinansieringen också till allmänna kostnader som beror på en ökande forskningsfinansiering. Den allmänskostnadsandel för forskningens grundförutsättningar som idag betalas av Finlands Akademi är otillräcklig med tanke på de reella kostnader som universiteten står för. En ökning av forskningsanslagen för Finlands Akademi möjliggör samtidigt en ökning av allmänskostnadsandelen.

Utskottet instämmer i statsrevisorernas uppfattning om att man i framtiden måste utveckla forskarkarriären och fortsätta att främja permanenta tjänste- och arbetsförhållanden för kompetenta forskare.

I likhet med statsrevisorerna vill utskottet fästa uppmärksamhet vid det faktum att den lag om rätt till uppfinningar vid högskolor (369/2006) som trädde i kraft vid ingången av 2007 medverkar till att främja samarbetet mellan näringsliv och forskning. Detta har i sin tur en stor betydelse för att forskningsrönen sprids och att det uppstår innovationer och företag som baserar sig på kunskap. För att kunskaper och kompetens ska kunna utnyttjas på ett effektivt sätt och leda till resultat måste universiteten och yrkeshögskolorna förfoga över tillräckliga resurser och sporrar.

Statsrevisorerna stöder tanken på att öka universitetens ekonomiska autonomi och tillåta alla universitet fondeekonomi så att de olika universiteten oberoende av verksamhetsort har ett jäm-

likt utgångsläge i konkurrensen. Utskottet konstaterar att riksdagen i december 2006 godkände en lag om en ändring av universitetslagen. Denna lag ger alla universitet möjlighet att grunda fonder som förvaltas oberoende av statens budgetekonomi. Universitetsfondernas tillgångar kan användas till att stöda universitetens verksamhet och uppgifter. Sedan berättelsen utkom har också en redogörelse om universitetens autonomi färdigställts. Därmed har de i berättelsen nämnda frågorna gått framåt.

Utskottet vill också uppmärksamma den utredning som nyligen blivit färdig och som visar att den finansiering som härstammar från källor utanför universiteten och kanaliseras i nya professorer är en betydande tilläggsresurs i det nationella forsknings- och utbildningssystemet. Enligt den utredning som forskningsenheten för regional utveckling vid Tammerfors universitet har gjort för undervisningsministeriet och inrikesministeriet har antalet professorer som grundats med hjälp av finansiering från källor utanför universiteten ökat på 1990- och 2000-talen. De kvantitativt viktigaste finansiärerna har varit kommuner och kommunala organisationer. Företagsfinansiering ingår i nästan var tredje professur. Särskilt viktiga upplevs professorerna med extern finansiering på sådana områden och i sådana städer som inte har ett eget universitet. Enligt utredningen hade 54 av de professorer som grundats med hjälp av gåvor placerats utanför universitetets huvudcampus.

Yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsarbete

Yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsarbete behandlas i berättelsen grundligt och väl.

Enligt berättelsen rekryterar det privata näringslivet årligen ca 15 000 unga yrkespersoner med yrkeshögskoleexamen. Utskottet håller med berättelsen om att det ur näringslivets och dessa unga personers synvinkel är ytterst viktigt att den undervisning de unga får motsvarar de verkliga behoven. Yrkeshögskolorna utgör också en betydande länk i den kedja som leder till innova-

tioner och som vår konkurrenskraft i framtiden stöder sig på.

Enligt yrkeshögskolelagen är yrkeshögskolornas uppgift bl.a. att idka sådan tillämpad forskning och utveckling som tjänar yrkeshögskoleundervisningen, stöder arbetslivet och den regionala utvecklingen samt tar hänsyn till områdets näringsstruktur.

Yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsarbete har stigit markant under 2000-talet. Berättelsen innehåller en beskrivning av tillväxten fram till 2004. Statistikcentralens uppgifter från 2005 visar att utvecklingen fortsättningsvis varit starkt uppåtgående. Utgifterna för forskning och utveckling var 2005 98,5 miljoner euro medan de 2004 var 88,7 miljoner euro.

Utvecklandet av yrkeshögskolornas verksamhet förutsätter tydliga och användbara mätinstrument som beskriver både resultat och genomslagskraft hos forsknings- och utvecklingsarbetet. Enligt undervisningsministeriets utredning har ministeriet i samarbete med intresseorganisationer och yrkeshögskolor kommit överens om mätinstrument för tre år åt gången, med vilka högskolornas effektivitet och resultat kan beskrivas. Mätinstrumenten är många och de beskriver yrkeshögskolornas verksamhet på ett mångsidigt sätt. Utskottet poängterar att yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsarbete alltid bör främja undervisningen och ha ett konkret samband med de behov och krav arbetslivet ställer. Vid beredningen av forskningsprojekten bör man också sträva till att de inte tar en alltför stor del av lärarnas arbetstid i anspråk och därmed försvagar undervisningsresurserna.

Statsrevisorerna anser att man, vad beträffar inlärningsprocesser och pedagogiska metoder, övergått till en universitetsliknande undervisning, vilket är en av orsakerna till den kritik som riktats mot undervisningen. Det är nödvändigt att integrera forskning och undervisning för att uppnå de pedagogiska mål man ställt upp för forskningsverksamheten. Utskottet instämmer med statsrevisorernas uppfattning och konstaterar att också undervisningsministeriet har finansierat forskning som syftar till att utveckla yrkeshögskolornas undervisning. Undervis-

ningsministeriet har under resultatperioden 2004—2006 utöver basfinansieringen beviljat yrkeshögskolorna sammanlagt 6,5 miljoner euro för att förstärka grundförutsättningarna för forsknings- och utvecklingsarbetet. Utskottet tycker det är viktigt att fortsätta denna finansiering, som är ämnad att bygga upp en infrastruktur för forsknings- och utvecklingsverksamheten. Riksdagen har i samband med budgeten för pågående år godkänt ett uttalande där det bl.a. förutsätts att finansieringen för den tillämpade forskningen vid yrkeshögskolorna garanteras.

Statsrevisorerna understryker alldeles riktigt att starka kontakter till arbetslivet är viktiga för en högklassig undervisning och för chanserna att få arbete efter studierna. Då yrkeshögskolor i framtiden sammanslås till starkare enheter får det inte innebära att kontakterna till arbetslivet försvagas i vissa regioner och undervisningen fjärras från de blivande arbetsplatserna.

Utveckling av utbildningen av yrkeslärare på andra stadiet

Berättelsen lägger stor vikt på att utbildning för yrkeslärare ska ges på olika håll i landet så att den regionala tillgången till kompetenta yrkeslärare tryggas. Särskilt tydligt är behovet av yrkespedagogisk lärarutbildning i Lapplands län och behovet av svenskspråkig lärarutbildning i södra Finland. Enligt den utredning utskottet tagit del av har de yrkespedagogiska lärarhögskolorna decentraliserat sin verksamhet även till sådana områden där det inte finns egentliga enheter, t.ex. i Lappland och Norra Karelen.

Berättelsen behandlar också olägenheter i yrkeslärarnas behörighetskrav. Utskottet omfattar det som konstateras i berättelsen och understryker att behörighetskraven i vissa branscher borde göra det möjligt för personer med ett starkt yrkesmässigt kunnande att verka som yrkeslärare. Utskottet tycker det är viktigt att yrkeslärarna regelbundet förstärker sina yrkesfärdigheter i det praktiska arbetet. Det är skäl att öka den yrkespedagogiska lärarutbildningen och lärarnas fortbildning. Undervisningsministeriet kommer

i februari att höra olika intressentgrupper och på basis av deras uttalanden göra beslut i saken.

Även speciallärarutbildningen uppmärksammas i berättelsen. Utskottet tycker det som konstaterats i berättelsen är angeläget men vill samtidigt påpeka att all lärarutbildning bör innehålla tillräckligt med undervisning i specialpedagogik och att det inom alla branscher är skäl att stärka kännedomen om hur man handleder studerande med behov av specialundervisning även i normala undervisningsgrupper.

Utskottet tycker det är bra att undervisningsministeriet tillsammans med lärarhögskolan vid Tavastlands yrkeshögskola startar en lärarutbildning för vilken man kommer att anställa personer med invandrabakgrund. Studerande med invandrabakgrund har redan sökt sig till den engelskspråkiga lärarutbildning som inletts i Helsingfors och Jyväskylä.

Entreprenörskompetens

Regeringsprogrammet förutsätter att företagande främjas på de olika utbildningsstadierna, att man försöker få företagandet att framstå som ett attraktivt karriäralternativ, att man i utbildningspolitiska projekt tar hänsyn till de små och medelstora företagens behov, att man inom företagartutbildningen och -rådgivningen fäster särskild uppmärksamhet vid att stöda företagare som anställer sina första arbetstagare och att möjligheterna till läroavtalsutbildning förbättras. Politikprogrammet för företagsamhet består av fem delområden: fostran till företagsamhet och företagsrådgivning, grundande av företag, företagets tillväxt och internationalisering, skatter och avgifter som påverkar företagsverksamheten, företagsamhet i regionerna samt författningar som berör företagare och marknadens funktion.

Fostran till företagsamhet. Statsrevisorerna konstaterar att det främsta målet för fostran till företagsamhet är att öka företagandets attraktionskraft som karriäralternativ. Meningen är att få barn och unga att bilda sig en personlig och korrekt bild av vad företagande innebär. Det

gagnar dem i arbetslivet, vare sig de bestämmer sig för att bli företagare eller inte.

Enligt utvecklingsplanen för utbildning och forskning för 2003—2008 behövs det nya företagare för att välfärdssamhällets nuvarande servicenivå ska kunna bevaras. Om fostran till företagsamhet och en positiv attityd till företagande genomsyrar hela utbildningssystemet skapar det en god jordmån för detta. Företagsamheten får stöd av att växelverkan mellan utbildning och arbetsliv förstärks, lärares och studiehandledares insikter om företagande fördjupas och undervisningssubstans och metoder utvecklas inom alla utbildningsområden. Undervisningsministeriets mål är att skapa en positiv företagarkultur och ett gynnsamt attitydklimat på såväl det regionala som det riksomfattande planet, att främja inre och yttre företagsamhet samt att utveckla redan verksamma företagare och deras företag och stöda generationsväxlingar.

Utskottet ser det som ett viktigt mål att i framtiden allt mera stärka kännedomen om arbets- och näringslivet hos dem som arbetar inom utbildning. Detta förutsätter att beslutsfattare och andra personer med inflytande både på det lokala och nationella planet stöder främjandet av företagsamhet i det arbete som utförs på gräsrotsnivå. I detta sammanhang blir det viktigt att skapa nätverk och intensifiera samarbetet mellan utbildning och näringsliv. Fostran till företagsamhet och undervisningen i samband med den måste ses som en mera omfattande helhet och som en del av utbildningens vardag samt som ett arbets sätt som hjälper oss att svara på samhällets utmaningar i framtiden.

I samband med reformarbetet med grundutbildningens läroplan har man utrett hur fostran till företagsamhet kan förverkligas i den praktiska undervisningen. Undersökningen visar att normbasen för läroplansreformen och fostran till företagsamhet inte har beaktats i läroplansarbetet i tillräcklig mån. Å andra sidan visar den också att fostran till företagsamhet går framåt i läroplansreformen. På våren 2005 hade 30 procent av de som svarade på förfrågan för avsikt att förstärka fostran till företagsamhet medan sena-

re siffror visar att 40 procent har idkat fostran till företagsamhet i sin undervisning. De som svarade bedömde att fostran till företagsamhet kommer att ingå i undervisningen hos 60 % av företädarna för utbildningssektorn under åren 2006—2007.

Utskottet framhåller att man bör informera lärarna mera än vad som nu är fallet om utbildningen för fostran till företagsamhet. Man måste också i högre grad än tidigare utveckla en företagsamhetsinriktad pedagogik. Det är också viktigt att utvidga kommunernas näringsstrategi så att fostran till företagsamhet blir en del av kommunens företagsamhetsatmosfär och av skolornas läroplan helt konkret. Dessutom är det nödvändigt att utföra en bedömning av dessa åtgärder.

Undervisningsministeriet och handels- och industriministeriet har tillsatt en arbetsgrupp för främjande av högskolebaserat företagande för åren 2007—2008. Dess uppgift är bl.a. att kartlägga och framställa målsättningar, göra utredningar och föreslå forskning om högskolebaserad företagsamhet samt lyfta fram och ge publicitet åt goda arbetsmetoder inom högskolorna när det gäller att främja företagsamhet.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår finansutskottet, som med stöd av 39 § 5 mom. i riksdagens arbetsordning utsett ordföranden för finansutskottets förvaltnings- och granskningsdelegation att presentera betänkandet då ärendet behandlas i plenum,

att riksdagen beslutar sända detta betänkande jämte statsrevisorernas berättelse till regeringen för att denna ska vidta de åtgärder som ovanstående anmärkningar och förslag ger anledning till, samt

att riksdagen uppmanar regeringen att i bokslutsberättelsen för år 2006 inkludera en beskrivning av dessa åtgärder.

Helsingfors den 9 februari 2007

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Markku Koski /cent
medl. Pekka Kuosmanen /saml
Reijo Laitinen /sd
Maija-Liisa Lindqvist /cent
Mika Lintilä /cent
Pekka Nousiainen /cent
Tuija Nurmi /saml
Pirkko Peltomo /sd
Iivo Polvi /vänst
Virpa Puisto /sd

Markku Rossi /cent
Matti Saarinen /sd
Kimmo Sasi /saml
Irja Tulonen /saml
Jukka Vihriälä /cent
ers. Mikko Kuoppa /vänst
Olli Nepponen /saml
Pia Viitanen /sd
Jaana Ylä-Mononen /cent.

Sekreterare i delegationerna var

utskottsråd Hellevi Ikävalko
utskottsråd Maarit Pekkanen

utskottsråd Mari Nuutila
utskottsråd Marjo Hakkila.